

Проф. др Наташа Стојановић, ванредни професор
Правни факултет, Универзитет у Нишу

УДК:347.65/68:347.955

ВАНРЕДНИ ПРАВНИ ЛЕКОВИ У ПОСТУПКУ ЗА РАСПРАВЉАЊЕ ЗАОСТАВШИНЕ У ФУНКЦИЈИ ОСТВАРИВАЊА ПРАВА НА ПРАВНИ ЛЕК¹

Апстракт

Поступак за расправљање заоставштине покреће се и води по службеној дужности у циљу утврђивања наследноправних дејстава смрти одређеног лица, као и ради одређивања мера за заштиту заоставштине и обезбеђивања права оних субјеката који у њему учествују. Овај специјални метод правне заштите начелно пружа довољно могућности и гаранција да се то и оствари и донесе законита одлука. Колико год оставински суд пажљиво проверавао чињенице и оцењивао доказе, предложене од стране заинтересованих лица, или оне које је сам прибавио о томе ко су наследници, какав је садржај и обим њихових права, шта све чини заоставштину итд., могуће је да он учини неправилности у поступку за расправљање заоставштине и приликом доношења одлуке. "Грешке" суда могу се исправљати изјављивањем редовних правних лекова и ванредних правних лекова. То право учесницима оставинског поступка гарантује и нови Устав Републике Србије (чл. 36, ст. 2).

Предмет овога рада јесу ванредни правни лекови који се могу изјављивати против одлука донетих у поступку за расправљање заоставштине. Наша пажња је нарочито фокусирана на истраживање праксе надлежних судова у погледу примене ових правних средстава, као интегралног и нераздвојивог дела јединственог система правне заштите.

Циљ рада јесте да се кроз анализу судске праксе сагледа обим примењивости ванредних правних лекова у оставинском поступку, разлози због којих се они најчешће изјављују, остваривање права на суђење у разумном року и степен заштите права наслеђа употребом ових правних средстава.

Кључне речи: ванредни правни лекови, оставштина, систем правне заштите, оставински поступак

¹ Рад је резултат истраживања на пројекту "Приступ правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије", бр. 149043Д, који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

Увод

Поступак за расправљање заоставштине покреће се и води по службеној дужности у циљу утврђивања наследноправних дејстава смрти одређеног лица, и ради одређивања мера заштите заоставштине и обезбеђења права оних субјеката који у њему учествују. Овај специјални метод правне заштите, начелно, пружа довољно могућности и гаранција да се то и оствари и донесе законита одлука. Колико год оставински суд пажљиво провераво чињенице и оцењивао доказе, предложене од стране заинтересованих лица, или оне које је сам прибавио о томе ко су наследници, какав је садржај и обим њихових права, шта све чини заоставштину итд., могуће је да учини неправилности у поступку за расправљање заоставштине и приликом доношења одлука. "Грешке" суда могу се исправљати изјављивањем редовних правних лекова и ванредних правних лекова. То право учесницима оставинског поступа гарантује и нови Устав Републике Србије (чл. 36, ст. 2).²

Предмет овога рада јесу ванредни правни лекови који се могу изјавити против правноснажних одлука донетих у поступку за расправљање заоставштине. Наша пажња је нарочито фокусирана на истраживање праксе надлежних судова у погледу примене ових правних средстава, као интегралног и нераздвојивог дела јединственог система правне заштите.

Циљ рада јесте да се кроз анализу праксе Врховног суда Србије, Општинског и Окружног суда у Нишу сагледа обим примењивости ванредних правних лекова у оставинском поступку, разлози због којих се они најчешће изјављују, остваривање права на суђење у разумном року и степен заштите права наслеђа употребом ових правних средстава.

Који се ванредни правни лекови могу изјавити против правноснажних одлука донетих у оставинским стварима?

Закон о ванпарничном поступку Републике Србије,³ у делу посвећеном поступку за расправање заоставштине, само фрагментарно уређује проблематику ванредних правних лекова којима се може контролисати законитост правноснажних решења донетих у оставинским

² "Сл. гласник РС", бр. 98/2006.

³ "Сл. гласник СРС", бр. 24/1982, 48/1987. У продужетку рада, за овај законски текст, биће коришћена и скраћеница ЗВПРС.

стварима. Оно што је евидентно, српски законодавац дозвољава могућност употребе наследноправних захтева после правноснажности решења о наслеђивању (чл. 128-130 ЗВПРС), а забрањује понављање оставинског поступка (чл. 29, ст. 2 и чл. 131 ЗВПРС). Употреба неблаговремене жалбе (чл. 21 ЗВПРС) и ревизије (чл. 27, ст. 2 ЗВПРС) предвиђене су у општим ванпарничним процесним правилима о ванредним правним лековима, док је примена захтева за заштиту законитости и директне ревизије могућа на основу чл. 30, ст. 2 ЗВПРС, који упућује на одговарајуће одредбе Закона о парничном поступку Републике Србије,⁴ посвећене овим контролорима законитости судских одлука.⁵

Ванредни правних лекови у оставинским стварима које регулише Закон о ванпарничном поступку Републике Србије

а) Наследноправни захтеви после правноснажности решења о наслеђивању

Накнадно пронађена заоставштина

Питање састава заоставштине не мора да буде у току оставинског поступка расветљено до краја и у целини. Могуће је, наиме, да се после правноснажности решења о наслеђивању сазна да заоставштину чине и нека друга имовинска права, осим оних наведених у диспозитиву ове судске одлуке.⁶ У таквом случају, ЗВПРС (чл. 128, ст. 1) прописује да о новопронађеној заоставштини оставински суд неће поново расправљати, већ ће њу расподелити универзалним сукцесорима оставиоца, према величини њихових наследних делова, већ раније утврђених решењем о наслеђивању.

Уколико је садржину диспозитива решења о наслеђивању чинио и споразум наследника о деоби наследства и начину деобе наследства, он није, по правилу, суду главни оријентир у подели накнадно пронађене

4 "Сл. гласник РС", бр. 125/2004. У продужетку рада биће употребљена и скраћеница ЗПП.

5 Видети одредбе ЗПП које се односе на захтев за заштиту законитости (чл. 413-421) и директну ревизију (чл. 389-393).

6 У теорији има мишљења да правнотехнички израз "накнадно пронађена заоставштина" треба да обухвати, заправо, све делове заоставштине који нису садржани у диспозитиву решења о наслеђивању, без обзира на то када се сазнало за њихово постојање, пре или после правноснажности решења о наслеђивању. Видети Ј. Црнић – М. Дика – Б. Хрватин – О. Јелчић – Т. Јосиповић – Ј. Матко Руждјак – З. Кохарић, Ново наследноправно уређење, Загреб, 2003, стр. 232-233. Ова констатација је сасвим на месту, уколико је било пропусти суда или је омашком учесника оставинског поступка пропуштено да се у диспозитиву решења о наслеђивању унесу сви релевантни подаци о саставу активне заоставштине.

заоставштине, осим ако за тако нешто не постоји сагласност наследника оставиоца.⁷ Они такође могу претходно сачињени споразум о деоби наследства и начину поделе, уколико она није и реализована, кориговати и новим споразумом обухватити и накнадно пронађену заоставштину.⁸

Ако су оставинску масу одређеног оставиоца чиниле само покретности, а нико од учесника оставинског поступка није тражио расправљање заоставштине, до расправе заоставштине може доћи накнадно, уколико се за одређене непокретности утврди да су припадале оставиоцу. Тада је оставински суд дужан да *ex officio* покрене поступак за расправљање заоставштине (чл. 128, ст. 2 ЗВПРС). Заоставштину оставиоца биће такође накнадно расправљена и уколико се утврди да су одређена покретна добра припадала оставиоцу, а само расправљање заоставштине захтевају заинтересована лица. До расправљања заоставштине доћи ће и када само неко од заинтересованих лица то тражи, а остали се томе неprotиве.⁹

Будући да често оставинску масу могу чинити само покретне ствари, које по својој вредности могу знатно премашити вредност појединих непокретности, не видимо ваљан разлог да се оставински поступак, накнадно, после правноснажности решења о наслеђивању покрене по службеној дужности, када су оваква наслеђена добра у питању. Када је реч о покретностима мање вредности, ту треба задржати решење о покретању оставинског поступка, на предлог лица која имају наследноправни интерес за то.¹⁰

Накнадно пронађена добра оставиоца могу са још једног аспекта бити интересантна у наследноправном смислу. Наиме, могуће су ситуације да се наследник, у току поступка за расправљање заоставштине одрекне права наслеђа. Он ће, по слову закона, уколико се накнадно пронађу оставиоочева добра, бити позван да дâ изјаву о томе да ли он прихвата њихов део или не. Уколико његов одговор буде потврдан, биће упућен на

7 У том правцу гласи и одлука Врховног суда Србије, Рев. 444/85. Наведено код: В. Тодоровић – Р. Кулић, *Наследно право и ванпарнични поступак у пракси*, Београд, 1996, стр. 452.

8 М. Креч –Ђ. Павић, *Коментар Закона о наслеђивању са судском праксу*, Загреб, 1964, стр. 749.

9 М. Креч –Ђ. Павић, *op. cit.*, стр. 749-750.

10 Такво решење садржано је и у чл. 140, ст. 4 Закона о ванпарничном поступку Републике Црне Горе ("Сл. лист РЦГ", бр. 27/2006). О томе опширније видети код Н. Стојановић, *Поступак за расправљање заоставштине у Закону о ванпарничном поступку Републике Србије*, Зборник радова "Двадесет година Закона о ванпарничном поступку Републике Србије", Ниш, 2003, стр. 230.

парницу да тамо оствари своје наследноправно овлашћење (чл. 130, ст. 2 ЗВПРС). Наведено законско решење није прихватљиво из неколико разлога. Прво, оно је у супротности са са једним од основних начела нашег наследноправног уређења, начелом универзалне сукцесије, јер дозвољава да у погледу једног дела заоставштине он не буде наследник, а у погледу другог дела заоставштине да има такав правни положај. Друго, наведено решење није усклађено са са садржином чл. 214, ст. 2 Закона о наслеђивању Републике Србије, где се јасно каже да одрицање од наслеђа не може бити делимично. Треће, наведено решење је у супротности и са начелом стицања наслеђа *ipso iure*, јер налаже наследнику да мора да да изјаву о прихватању наслеђа, ако жели накнадно пронађени део заоставштине.

У контексту изложеног, по нашем виђењу ствари, следи и закључак да наследник који се у поступку расправљања заоставштине одрекао наслеђа може прихватити део накнадно пронађене оставиочеве заоставштине једино ако захтева поништај изјаве о одрицању од наслеђа која је дата у заблуди о саставу заоставштине или услед преваре.¹¹

Закон о наслеђивању Републике Хрватске (чл. 234, ст. 1)¹², и Закон о ванпарничном поступку Републике Црне Горе (чл. 140, ст. 2) дозвољавају могућност понављања оставинског поступка у случају да се наследник у току трајања овог поступка одрекао наслеђа, а на накнадно пронађеном делу заоставштине прихватио наслеђе.¹³ Овакво решење, иако је бржи и економичнији пут у утврђивању наследноправних дејстава смрти одређеног оставиоца, није у духу начела универзалне сукцесије и начела стицања наслеђа *ipso iure*, јер се поновно расправљање заоставштине односи, запараво, на накнадно пронађени део заоставштине, а не на заоставштину у целини.

Ново завештање

После окончања поступака за расправљање заоставштине, правноснажном мериторном одлуком, постоји могућност проналажења оставиочевог завештања.¹⁴ У таквом случају законодавац у Републици

11 Тако и N. Gavella, *Наследно право*, Загреб, 1990, стр. 413, нап. бр. 989; Н. Стојановић, *op. cit.*, стр. 228-229.

12 "Н. новине", бр. 48/2003, 163/2003.

13 Опширније о томе видети код Ј. Црнић – М. Дика – Б. Хрватин – О. Јелчић – Т. Јосиповић – Ј. Матко Руждјак – З. Кохарић, *op. cit.*, стр. 233.

14 У правној литератури прави се разлика на накнадно пронађено завештање у објективном и субјективном смислу. За накнадно пронађено завештање у објективном смислу одлучно је то да га суд није узео у обзир приликом доношења решења о наслеђивању. Накнадно пронађено завештање у субјективном смислу пак постоји када учесник оставинског

Србији прописује дужност суда, коме је завештање предато, да исто прогласи, задржи његов препис и потом изворник достави оставинском суду (чл. 129, ст. 1 ЗВПРС). На њему је пак да, без поновног расправљања заоставштине, о новопронађеном и проглашеном завештању обавести сва заинтересована лица и при том их упозори да своја наследноправна овлашћења, која за основу имају изјаву последње воље оставиоца (доцније пронађену), могу остварити искључиво у парничном поступку (чл. 129, ст. 2 ЗВПРС). Изузетно, ако заоставштина није расправљена, а заједно са завештањем пронађу се и непокретности које су припадале оставиоцу, оставински суд дужан је да распореди заоставштину према касније пронађеном завештању. Исто би, начелно, важило и у погледу новопронађених покретности, под условом да расправу заоставштине захтевају овлашћена лица (чл. 128, ст. 2 и 3 ЗВПРС).¹⁵

Сва заинтересована лица, независно од тога да ли су учествовала у поступку за расправљање заоставштине или не, начелно, овлашћена су да своје наследноправне претензије, које за извориште имају завештање, остварују у парничном поступку. То право им припада, не само у погледу завештања за чије се постојање сазнало после окончања поступка за расправљање заоставштине, већ и у погледу оног завештања чија је егзистенција била потврђена у току поступка за расправљање заоставштине, али се, због објективних разлога, није знала ни садржина самог завештања, а ни место где се оно налази.¹⁶ На другој страни, свако лице са наследноправним интересом које је пре и у току расправљања заоставштине знало за постојање завештања, али га није намерно предало суду, не може касније, у парничном поступку, остварити своје

поступка, који се на њега позива, после правноснажности решења о наслеђивању, није знао за његово постојање у време вођења оставинске расправе. О томе опширније видети код Ј. Црнић – М. Дика – Б. Хватин – О. Јелчић – Т. Јосиповић – Ј. Матко Руждјак – З. Кохарић, *op. cit.*, стр. 233-234.

¹⁵ У теорији, међутим, има мишљења да уколико оставински поступак буде обустављен, па се накнадно пронађе завештање, његово појављивање аутоматски отвара врата за покретање поступка за расправљање заоставштине, без обзира на квалитет добара који чине оставинску масу. Видети М. Стојанов, *Остваривање наследног права у парници*, *Правни живот*, бр. 2/1981, стр. 47; О. Антић – З. Балиновац, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 1996, стр. 66, нап. бр. 270. Морамо констатовати да за овако широк приступ у тумачењу слова закона нема места, будући да је намера српског законодавца врло јасно изражена у чл. 128, ст. 2 и 3 ЗВПРС.

¹⁶ У том правцу видети одлуку Врховног суда Југославије, 3345/64 од 10.02.1965. године. Наведено према: М. Стојанов, *op. cit.*, стр. 48, нап. бр. 8.

наследноправне претензије, јер није реч о новопронађеном завештању.¹⁷ Такође, свако лице са наследноправним интересом које је сакрило, помогло у сакривању или је знало да је сакривено завештање оставиоца, па је то суду прећутало, не може због недостојности касније, у парничном поступку, остварити своје наследноправно овлашћење.¹⁸

Зависно од садржине новопронађеног завештања, оставиочева заоставштина може, у целини или само једним делом, бити другачије распоређена у односу на стање утврђено правноснажним мериторним решењем.

Уколико је новопронађеним завештањем постављен наследник, он је овлашћен да тужбом, подигнутом против наследника у чију је корист донето решење о наслеђивању, захтева утврђење и остварење свога права. Ако је завештањем остављена коме испорука, хонорисани је овлашћен да против дужника испоруке изјави тужбу и њоме захтева утврђење свога права и реализацију наложене обавезе. Уколико се у новопронађеном завештању појављује корисник налога, тужбу за утврђење његове наследноправне претензије могу, поред самог хонорисаног, истаћи извршилац завештања, али и свако друго лице које би, услед неиспуњења налога субјекта оптерећеног њиме, стекло одређену корист из заоставштине. Ако је накнадно пронађеним завештањем искључен наследник, нераспоређени део заоставштине, под условом да он у парничном поступку не захтева поништај завештања и не успе у томе, припада другим наследницима који *in concreto* наслеђују. Уколико је завештањем искључен једини наследник, заоставштина онда припада држави као последњем и принудном наследнику. Наведено важи уколико сам завешталац није на другачији начин уредио питање распореда заоставштине.¹⁹

Накнадно пријављени наследник

Правило је да се на расправу одређене заоставштине позивају сва она лица која имају какве наследноправне претензије према оставиочевој заоставштини. Могуће је, међутим, да сам оставински суд пропусти да позове неке од њих, и поред сазнања о њиховом постојању, или пак да му

17 Видети одлуку Врховног суда Србије, Рев. 399/99 од 19.01.2001. године. Наведено према: Т. Крсмановић, Актуелна судска пракса из наследног права, Београд, 2003, стр. 296-297.

18 Тако и М. Креч –Б. Павић, *op. cit.*, стр. 752.

19 О томе опширније видети код С. Марковић, Наследно право, Београд, 1981, стр. 467-468; О. Антић – З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 66-67.

такав податак буде недоступан, јер су остали сукцесори оставиоца прикрили његово постојање. Осим тога, постоји могућност и да неко од наследника буде проглашен умрлим, а испостави се да је у животу или пак да је у време отварања наслеђа постојао насцитурус, а да суд није имао податке о томе. Такође, могуће су и ситуације да после правноснажности решења о наслеђивању буде судским путем утврђено очинство или материнство оставиоца у односу на одређеног субјекта, или да се накнадо сазна за постојање потомака наследника који је оглашен недостојним за наслеђивање.

Сви наведени субјекти, односно њихови заступници, овлашћени су да у парничном поступку, без икаквих процесних временских граница, остварују своја наследноправна овлашћења (чл. 130, ст. 1 ЗВПРС).

Постојање услова за понављање оставинског поступка по правилима парничне процедуре

У току поступка за расправљање заоставштине могуће је да се десе одређене неправилности у раду суда, које се уоче тек после правноснажности решења о наслеђивању (нпр. пуномоћник одређеног наследника није имао специјално пуномоћје за заступање), или пак да се накнадо сазна за чињенице и доказе који би, да су употребљени у оставинском поступку, могли имати утицаја на доношње повољније одлуке у корист одређеног учесника (нпр. странка тек после правноснажности решења о наслеђивању сазна да је оставиочево завештање сачињено под принудом).

Српски ЗВП регулише такве процесне ситуације, дозвољавајући учесницима оставинског поступка да у парничном поступку остваре своја права, уколико су испуњени услови за понављање поступка по правилима парничне процедуре (чл. 29, ст 2 и чл. 131).

Дакле, наше право не дозвољава могућност понављања оставинског поступка, иако разлози ефикасности и економичности говоре њему у прилог, будући да је парнични поступак скупљи и компликованији пут остваривања и заштите наследноправних овлашћења.²⁰

Учесници оставинског поступка могу у парници остварити своја наследноправна овлашћења ако постоји неки од разлога за понављање поступка, таксативно наведених у чл. 422 ЗПП. Сви ти разлози чине посебне целине које се односе на битне повреде одредаба поступка²¹ (нпр.

²⁰ Тако и М. Стојанов, *op. cit.*, стр. 44.

²¹ Видети чл. 422, ст. 1, 2 и 6 ЗПП.

недостатак ванпарничне способности или овлашћења за заступање), учињена крвична дела од стране учесника у поступку²² (нпр. завештање је фалсификовао оставиочев унук по раније умрлој кћери), нове чињенице и нови докази²³ (нпр. накнадно се прибаве докази да је оставиочево завештање уништио један од учесника поступка)²⁴ и повреде људских права утврђене одлуком Европског суда за људска права.^{25 26}

За разлику од Закона о наслеђивању Републике Хрватске (чл. 237) који јасно предвиђа да је парница пут за остваривање и заштиту наследноправних овлашћења после правноснажности решења о наслеђивању, под условом да постоји неки од разлога за понављање парничног поступка и у роковима у којима је понављање парничне процедуре могуће, ЗВПРС својом недовољно прецизном формулацијом, у погледу временских граница у којима се може покренути парнични поступак, оставља простор за различиту интерпретацију слова закона и самим тим могућност неједнаког поступања судова. Да ли ту важе рокови прописани за понављање поступка²⁷ или је покретање парничног поступка могуће све док постоји могућност остваривања наследног права, дакле, док се не испуне услови за стицање права својине одржајем, стицање права својине од невласника или застарелост потраживања, будући да је наследнички захтев незастарив?²⁸ На постављено питање ни у теорији нема јединственог одговора. С једне стране, заступа се мишљење о примењивости процесних рокова,²⁹ уз обавезну координацију ових са материјалноправним роковима.³⁰ С друге стране, инсистира се на већој заштити интереса учесника оставинског поступка који се позивају на

22 Видети чл. 422, ст. 3, 4 и 5 ЗПП.

23 Видети чл. 422, ст. 7, 8 и 9 ЗПП.

24 Да би се "нове чињенице" сматрале разлогом за понављање поступка, потребно је да су оне постојале за време трајања оставинског поступка, а да странка њих није, без своје кривице, могла употребити. О томе опширније видети код М. Стојанов, *op. cit.*, стр. 55.

25 Видети чл. 422, ст. 10. ЗПП.

26 О разлозима за понављање парничног поступка детаљније видети код: Г. Станковић, *Грађанско процесно право, прва свеска, Парнично процесно право*, Ниш, 2007, стр. 509-520.

27 Примена овог ванредног правног лека могућа је уколико су испоштована два рока, субјективни од тридесет дана, који зависно од разлога за понављање поступка различито почиње да тече и објективни од пет година, који почиње тећи од тренутка када је одлука постала правноснажна. Видети чл. 424 ЗПП.

28 Упоредити чл. 424 ЗПП и чл. 211 Закона о наслеђивању Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 46/1995, 101/2003).

29 Видети N. Gavella, *op. cit.*, стр. 425.

30 Тако О. Антић – З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 68-69.

разлоге за понављање поступка, омогућавањем да се парнични поступак покрене све док право наслеђа ужива правну заштиту.³¹

Евидентно је да овако конципирано решење, садржано у чл. 131 ЗВПРС, није у интересу првне сигурности и једнаког третмана учесника оставинског поступка. У будућој редакцији овог законског текста српски законодавац треба, уколико се не определи да уведе понављање поступка за расправљање заоставштине, да прецизира временске границе у којима је могућа примена овог ванредног правног средства. Нема сумње да је решење о могућности покретања парничног поступка, све до тренутка док се право наслеђа може принудним путем остварити, више у интересу наследника коме је наследноправно овлашћење повређено, али се, исто тако, оно супротставља и начелу сигурности у правном промету, јер дозвољава да неко ко се годинама није позивао на своје право, таквим чином поремети давно успостављене правне односе, што, опет, "отвара врата" низу практичних проблема.

У теорији има залагања да и за неке друге наследноправне захтеве, с обзиром на њихову сродност са разлозима који могу бити основ за понављање парничног поступка, аналогно треба применити одредбе посвећене овом ванредном правном леку. Ту се, у првом реду, има у виду чињеница накнадно пронађеног завештања.³² Нема сумње, то би за наследника који се позива на такав правни основ наслеђивања био ефикаснији и економичнији пут. Негативна страна овог решења јесте, међутим, у томе што су временске границе, ако би се применила правила ЗПП за истицање овог ванредног правног лека, много уже у односу на време у коме је наследноправно овлашћење заштићено према наследноправним прописима, што може бити посебно погубно за наследнике који се позивају на овај правни основ наслеђивања, ако је завештање пронађено после протеча рока у коме се може захтевати понављање поступка.

Накнадно остваривање наследноправних овлашћења у парници

Често се дешава да у току поступка за расправљање заоставштине, међу учесницима поступка, дође до спора о одређеним чињеничним³³ или

31 М. Креч – Б. Павић, *op. cit.*, стр. 755; М. Стојанов, *op. cit.*, стр. 53; С. Марковић, *op. cit.*, стр. 469.

32 Видети М. Стојанов, *op. cit.*, стр. 48; Ј. Црнић – М. Дика – Б. Хрватин – О. Јелчић – Т. Јосиповић – Ј. Матко Руждјак – З. Кохарић, *op. cit.*, стр. 234.

33 Видети чл. 119 ЗВПРС.

чињенично-правним питањима³⁴ релевантним за утврђење наследноправних дејстава нечије смрти. Шта ако је учесник оставинског поступка, упућен на парницу да реши настали спор, пропустио до правноснажности решења о наслеђивању да покрене парнични поступак или га оставински суд, и поред постојања спора није упутио на парницу? И док ЗВПРС (чл. 146) јасно прописује да правноснажност решења не спречава учесника у поступку за уређење управљања и коришћења заједничке ствари да накнадно оствари свој захтев у односу на ствар о чијем је управљању или коришћењу већ одлучено, у погледу накнадног остварења наследноправних овлашћења он ћути. Такво понашање српског законодавца могло би бити протумачено на штету учесника оставинског поступка који је био упућен на парницу, јер чл. 26 ЗВПРС недвосмислено инсистира на томе да таква могућност мора бити призната законом.

Без обзира на очигледну правну празнину, евидентно је да учеснике оставинског поступка који су у спору не везује материјална правноснажност решења о наслеђивању, у делу који се односи на то спорно питање, због ненадлежности оставинског суда да о томе одлучује.³⁵
³⁶ Разлози правне сигурности и уједначеног деловања судова, ипак, налажу да се и оваква реално могућа процесна ситуација уреди.^{37 38}

У овом случају, као и код осталих наследноправних захтева, у положају тужиоца налази се лице које истиче своје наследноправне претензије, према заоставштини одређеног оставиоца, после правноснажности решења о наслеђивању. У положају туженог (или тужених), зависно од околности конкретног случаја, налазе се сви

34 Видети чл. 121 ЗВПРС.

35 У том правцу гласи и чл. 232, ст. 5, тач. 2 Закона о наслеђивању Републике Хрватске.

36 Тако и М. Салма, Правноснажност мериторних одлука у парничном и ванпарничном поступку, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 1-2/2003, стр. 158; Ј. Црнић – М. Дика – Б. Хрватин – О. Јелчић – Т. Јосиповић – Ј. Матко Руждјак – З. Кохарић, *op. cit.*, стр. 219. У правној литератури, међутим, има и мишљења да решење о наслеђивању не стиче материјалну правноснажност у делу који се односи на питања о којима је требао да одлучује парнични суд. Видети О. Антић – З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 60-61.

37 Тако су поступили, рецимо, хрватски, босански и црногорски законодавац. Видети чл. 225, ст. 5 Закона о наслеђивању Републике Хрватске, чл. 131, ст. 5 Закона о ванпарничном поступку Федерације Босне и Херцеговине ("Сл. новине Федерације БиХ", бр. 2/1998, 39/2004, 73/2005) и чл. 132, ст. 5 Закона о ванпарничном поступку Републике Црне Горе.

38 У правној литератури има мишљења да из разлога процесне дисциплине, економије и ефикасности треба ограничити могућност понављања парничног поступка после правноснажности решења о наслеђивању само на случајеве када су учесници оставинског поступка, пре правноснажности решења о наслеђивању, у року покренули поступак на који су биле упућене. О томе опширније видети код Ј. Црнић – М. Дика – Б. Хрватин – О. Јелчић – Т. Јосиповић – Ј. Матко Руждјак – З. Кохарић, *op. cit.*, стр. 228-229.

универзални сукцесори оставиоца, оглашени решењем о наслеђивању или само неки од њих. Правило је да тужба којом се покреће парнични поступак у себи обједињује два тужбена захтева: захтев за утврђење пречег права наслеђа тужиоца у односу на лица којима су наследноправна овлашћења призната решењем о наслеђивању и захтев за предају целокупне или дела заоставштине.³⁹ Пресудом, дакле, треба не само да се констатује, у односу на решење о наслеђивању, измењени круг наследника или другачији распоред заоставштине, већ и да се туженима нареди предаја наслеђених добара. Повраћај траженог дела наслеђа зависиће не само од успеха у парници већ и од савесности, односно несавесности наследника чије је наследничко својство утврђено правноснажним решењем о наслеђивању.⁴⁰

Истражена пракса Општинског суда у Нишу, за период од 2002. до маја 2007. године, показала је да странке после правноснажности мериторних решења најчешће захтевају расподелу накнадно пронађене заоставштине.⁴¹ Има и предмета у којима се појављују "нови наследници",⁴² док случајеви накнадно пронађеног завештања, покретања парничног поступка после правноснажности решења о наслеђивању, када је странка у току оставинског поступка била или требала да буде упућена на парницу, и покретања парничног поступка због постајања разлога за понављање поступка нису заступљени у пракси.

б) Неблаговремена жалба

Странка у оставинском поступку има право да, поред изјављивања жалбе, као редовног правног лека, изјави и неблаговремену жалбу против правноснажног првостепеног мериторног решења.

39 Некада у тужби не могу бити кумулирана оба тужбена захтева. Такав случај, рецимо, постоји са налогом, будући да се у српском праву лице оптерећено налогом не може натерати принудним путем да измири своју обавезу. Овлашћена лица имала би једино право да траже престанак његовог наследноправног овлашћења, због неиспуњења доспеле обавезе. О томе опширније видети код: Н. Стојановић, Налог у завештању, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 2002, стр. 242.

40 О томе детаљније видети код Б. Благојевић – О. Антић, Наследно право, Београд, 1991, стр. 432-433.

41 Видети нпр. решења Општинског суда у Нишу под ознаком: О. бр. 2533/03; О. бр. 2326/03 и О. бр. 1103/06.

42 Видети нпр. решења Општинског суда у Нишу под ознаком: О. бр. 2089/04 и О. бр. 1480/06.

ИЗГРАДЊА ПРАВНОГ СИСТЕМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Неблаговремена жалба је специфичан ванредни правни лек. Та специфичност се испољава у погледу услова и разлога за њено изјављивање, али и у њеном непреклузивном карактеру.

Како слово закона каже (чл. 21 ЗВПРС), неблагоприятна жалба може бити изјављена уколико постоје важни разлози и ако се преиначењем или укидањем правноснажног првостепеног решења не би вређала права других лица која су заснована на побјаној одлуци.

Употребљени термин "важни разлози" није ближе објашњен у Закону о ванпарничној процедури. О томе се не изјашњава ни доступна судска пракса, а у теорији постоји схватање да овај правни стандард, заправо, подразумева све оне разлоге због којих се може изјавити жалба као редовни правни лек.⁴³

Други, кумулативно постављени услов за изјављивање неблагоприятне жалбе не би могао да буде у потпуности прихватљив за решење о наслеђивању, будући да је оно по свом правном карактеру декларативне природе, којим се, дакле, само потврђује оно што се десило у време *delatio hereditatis*, и то искључиво за учеснике оставинског поступка. О заснивању неких права, у корист трећих лица, на бази решења о наслеђивању, и то само посредно, могло би бити речи само ако су универзални или сингуларни сукцесор *mortis cusa*, чије је својство потврђено правноснажним решењем о наслеђивању, са њима закључили одређене правне послове. Због тога је с правом примећено у теорији да законску формулацију о другом услову за изјављивање неблагоприятне жалбе треба посматрати шире, како би се заштитила права и оних лица која су само потврђена правноснажним решењем о наслеђивању, али и оних субјеката чија овлашћења нису непосредно заснована на овој судској одлуци.⁴⁴

Како је већ речено, неблагоприятна жалба је ванредни правни лек који се може изјавити без икаквих временских ограничења. Поједини аутори, ипак, заговарају временске лимите, везујући их за тренутак до

43 Видети Г. Станковић, Грађанско процесно право, Београд, 1989, стр. 449.

44 Видети С. Трива – М. Дика, Изванпарнично процесно право, Загреб, 1982, стр. 32. Н. Петрушић, Поступак за деобу заједничке ствари или имовине, докторска дисертација, Ниш, 1995, стр. 414-416. У правној литератури, међутим, има и теоретичара који се залажу за ужу интерпретацију синтагме "права других лица која се заснивају на том решењу", подразумевајући под тим само субјекте чија су права призната решењем о наслеђивању. Видети Ј. Црнић – М. Дика – Б. Хрватин – О. Јелчић – Т. Јосиповић – Ј. Матко Руждјак – З. Кохарић, *op. cit.*, стр. 194.

којег постоји дужност суда да чува предмет у архиви⁴⁵ или за време у коме се може захтевати понављање поступка.⁴⁶

Будући да за већину ванредних правних лекова, који се могу изјавити против правноснажног решења о наслеђивању, постоје временска ограничења, нејсно је ћутање законодавца на ову тему у погледу неблаговремене жалбе, јер не иде у прилог сигурности правног промета. Штавише оваквим решењем ствара се идеално тле за могућу злоупотребу права и поремећаје у већ давно засноване правне односе.

Ко одлучује о неблаговременој жалби? Недовољна јасноћа и прецизност чл. 21 ЗВПРС може пружити два дијаметрално супротна одговора.⁴⁷ С једне стране, граматичким, језичким и логичким тумачењем ст. 2 наведеног члана може се закључити да је српски законодавац имао у виду да је и првостепени суд овлашћен да одлучује како о благовременој, тако и по неблаговременој жалби, јер ако је не преиначи или укине, њу ће заједно са списима доставити другостепеном суду на решавање. С друге стране, процењивање постојања услова за изјављивање неблаговремене жалбе "важни разлози", према јасној садржини чл. 21, ст. 3 ЗВПРС, је у искључивој надлежности другостепеног суда, што несумњиво наводи на закључак да је за мериторно одлучивање по неблаговременој жалби, ипак, надлежан само другостепени суд.

У праву намеру законодавца такође није успела да проникне ни теорији, јер она има различито поимање о компетенцији првостепеног суда. На једној страни заступа се мишљење да је једино другостепени суд овлашћен да мериторно одлучује о неблаговременој жалби.⁴⁸ На другој страни дозвољава се и првостепеном суду да мериторно одлучује о

45 Видети Т. Стевановић, Закон о ванпарничном поступку са судском прксом, Београд, 1982, стр. 29; К. Месаровић, Правни лекови по Закону о ванпарничном поступку, Адвокатура, бр. 4/1983, стр. 77.

46 В. Ристић – М. Ристић, Приручник за практичну примену Закона о ванпарничном поступку, Београд, 1982, стр. 55.

47 Тако решење садржи и чл. 20, ст. 1 Закона о ванпарничном поступку Републике Црне Горе, за разлику, рецимо, од садржине чл. 189, ст. 1 Закона о наслеђивању Републике Хрватске и чл. 20, ст. 1 Закона о ванпарничном поступку Босне и Херцеговине, који недвосмислено одређују да првостепени суд одлучује само о благовремено изјављеној жалби.

48 Видети нпр. Б. Старовић, Ванпарнично и извршно право, Нови Сад, 1992, стр. 26; С. Трива, Правна средства против судских одлука у изванпарничним стварима, Правна мисао, бр. 11-12/1987, стр. 50-51; В. Ристић – М. Ристић, *op. cit.*, стр. 45; О. Антић – З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 58; М. Салма, *op. cit.*, стр. 158.

ИЗГРАДЊА ПРАВНОГ СИСТЕМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

неблаговременој жалби и да, уколико су испуњени услови за њену допуштеност и основаност, решење измени или укине.⁴⁹

Будући да је једино Законом искључена могућност првостепеног суда да одбаци жалбу, уколико је она неблагоприятно изјављена, следи да код процене осталих услова за допуштеност овог правног лека (да ли је жалбу изјавило овлашћено лице, да ли оно има правни интерес за њено изјављивање, да ли се одрекло права на изјављивање правног лека или га је повукао),⁵⁰ првостепени суд има активну улогу. Како је за изјављивање овог ванредног правног лека, осим тога, потребно и задовољење два посебна услова, о чијем постојању, стриктно поштујући слово закона, једино је компетентан да одлучује другостепени суд, следи да се улога првостепеног суда само своди у оквиру процене постојања општих услова за допуштеност овог ванредног правног лека. У случају да су неки од њих испуњени, првостепени суд је овлашћен да одбаци неблагоприятну жалбу. Ако су пак сви општи услови испуњени, он жалбу, заједно са списима предмета, доставља другостепеном суду на испитивање постојања посебних услова за њено изјављивање и да ли је она основана.

Истражујући праксу Општинског и Округног суда у Нишу, за период од 2002. до маја 2007. године, могли смо се уверити да се неблагоприятна жалба, као ванредни правни лек, против правноснажног решења о наслеђивању не појављује. Штавише поступање Округног суда у Нишу, у неколико случајева, јасно је потврдила да се питање неблагоприятне жалбе третира у складу са одредбама ЗПП, а не ЗВПРС. Дакле, неблагоприятна жалба се редовно одбацује.⁵¹

3. Ванредни правни лекови у оставинским стварима које регулише Закон о парничном поступку Републике Србије

а) Ревизија

Контрола законитости правноснажних одлука у оставинским стварима може се остваривати и путем ревизије као ванредног правног

49 Видети Г. Станковић, Грађанско процесно право, издање уџбеника из 1989. године, стр. 449; Н. Петрушић, *op. cit.*, стр. 418-420; Љ. Мандић, Неблаговремена жалба у ванпарничном поступку, докторска дисертација, Приштина, 1997, стр. 208.

50 Видети чл. 365, ст. 3 ЗПП.

51 У том правцу видети нпр. решења Округног суда у Нишу под ознаком: Гж. бр. 1536/06; Гж. бр. 4699/06; Гж. бр. 1167/07. Извор: Архива Суда. Такво стање ствари је забележено и у пракси Округног суда у Краљеву. Видети решење Округног суда у Краљеву, О. 1202/03. Извор: Архива Врховног суда Србије.

лека.⁵² То прописује чл. 27, ст. 2. ЗВПРС и сходна примена одредаба ЗПП о овом ванредном правном леку.⁵³

Ревизија је дозвољена против другостепеног правноснажног решења о наслеђивању, али и против других одлука процесног карактера којима је поступак за расправљање заоставштине у другом степену правноснажно окончан (нпр. против решења другостепеног суда којим се потврђује првостепено решење о одбачају жалбе).⁵⁴

Употреба овог ванредног правног лека је временски ограничена на период од 30 дана од тренутка када је достављен препис правноснажне одлуке другостепеног суда.⁵⁵

Ревизија се може изјавити због битних повреда одредаба поступка, учињених како пред првостепеним, тако и пред другостепеним судом и због погрешне примене материјалног права.⁵⁶ Овај ванредни правни лек никако се не може изјавити због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања.⁵⁷ Међутим, посредно може се и о материјалној исправности одлуке разматрати путем ревизије, због немогућности потпуног разграничења правног и чињеничног питања.⁵⁸

Ревизија се може, сходно садржини чл. 394, ст. 2 ЗПП, изјавити ако вредност заоставштине прелази 500.000,00 динара.

Истражена пракса Врховног суда Србије, за период од 2002. до маја 2007. године, показала је да је овај Суд, одлучујући по ревизији, у више случајева (47 од укупно 151 обрађеног предмета) решењем одбацио, као недозвољен, овај ванредни прани лек. Анализом списка могли смо

52 Све до реформе процесног права, тј. до доношења Закона о парничном поступку из 1976. године ("Сл. лист СФРЈ", бр. 4/77, 36/77, 6/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 35/91; "Сл. лист СРЈ", бр. 27/92, 31/93, 24/94, 12/98, 15/98, 3/02), ревизија је била редовни правни лек који је омогућавао тростепеност у одлучивању. Са реформом процесног права уводи се начело двостепеног одлучивања, а ревизија постаје ванредни правни лек.

53 Видети чл. 394-412 ЗПП.

54 Видети О. Антић – З. Балиновац, *op. cit.*, стр. стр. 64.

55 Видети чл. 394, ст. 1 ЗПП.

56 У ЗПП помиње се, као разлог за изјављивање ревизије и прекорачење тужбеног захтева (чл. 398, ст. 1, тач. 4). У оставинским стварима ово би могао бити разлог за изјављивање ревизије само ако је у парници, пре или после правноснажног окончања оставинског поступка, одлучивано о неком спорном чињеничном или чињенично-правном питању, па је другостепени суд досудио више од онога што је тражено или пак ако је одлучио о нечему што тужбом није тражено.

57 Видети чл. 398, ст. 2. ЗПП.

58 О томе опширније видети код С. Трива, *Грађанско процесно право*, Загреб, 1978, стр. 576-577.

уочити да се ревизија најчешће одбацивала због тога што није била претходно утврђена вредност заоставштине (пописом и проценом заоставштине или на основу слободне оцене суда), а њена вредност се није могла утврдити ни на основу плаћене судске таксе, или она уопште није била одређена, нити плаћена,⁵⁹ или пак што њена вредност није премашивала тзв. ревизијски лимит⁶⁰. Има, међутим, доста случајева да је ревизија одбацивана због тога што је била изјављена против одлуке против које се није могла изјавити. Углавном су то била решења о прекиду поступка за расправљање заоставштине и упућивању учесника овог поступка на парницу.⁶¹ Прегледом појединих предмета, осим тога, могли смо уочити да је ревизија одбацивана и због тога што није била изјављивана од адвоката.⁶²

У великом броју случајева (64 од укупно 151 обрађеног предмета) Врховни суд Србије је, поступајући по ревизији, њу одбио, због непостојања разлога за њено изјављивање. Списи предмета потврдили су да су се лица која су изјављивала овај ванредни правни лек најчешће позивала на то да је материјално право погрешно примењено у конкретном случају⁶³ или да је погрешно или непотпуно утврђено чињенично стање.⁶⁴ Када је реч о битним процесним повредама, странке су ревизијом углавном замерале да су у претходним поступцима одлуке судова биле недовољно образложене, нејасне, противуречне и што нису садржавале јасне и потпуне разлоге о одлучним чињеницама.⁶⁵

У одређеном броју случајева (15 од укупно 151 обрађеног предмета) Врховни суд Србије донео је решење о враћању списка надлежном општинском суду, ради отклањања процесних недостатака. На основу анализираних судских одлука које су третирали ову проблематику, може се закључити да су предмети враћани најчешће због недостављања

59 Видети нпр. решења Врховног суда Србије под бројем: Рев. 1013/03; Рев. 435/05 и Рев. 100/07. Извор: Архива Врховног суда Србије.

60 Видети нпр. решења Врховног суда Србије под бројем: Рев. 1076/04; Рев. 1545/06 и Рев. 1857/06. Извор: Архива Врховног суда Србије.

61 Видети нпр. решења Врховног суда Србије под бројем: Рев. 2636/02; Рев. 2969/02; Рев. 1613/06 и Рев. 522/06. Извор: Архива Врховног суда Србије.

62 Видети нпр. решење Врховног суда Србије под бројем: Рев. 2137/06. Извор: Архива Врховног суда Србије.

63 Видети нпр. решење Врховног суда Србије под бројем: Рев. 192/02; Рев. 43/03; Рев. 308/2003 и Рев. 3394/04. Извор: Архива Врховног суда Србије.

64 Видети нпр. решења Врховног суда Србије под бројем: Рев. 5065/02; Рев. 1462/05 и Рев. 2623/05. Извор: Архива Врховног суда Србије.

65 Видети нпр. решења Врховног суда Србије под бројем: Рев. 1568/02; Рев. 3805/03; Рев. 3394/04 и Рев. 1462/05. Извор: Архива Врховног суда Србије.

ревизије јавном тужиоцу на изјашњење,⁶⁶ због непостојања адекватног пуномоћја за изјављивање ревизије⁶⁷ и због непотписивања ревизије од стране лица које је изјавило овај ванредни правни лек.⁶⁸

Од укупно 151 обрађеног предмета, у назначеном временском периоду, Врховни суд Србије усвојио је ревизију у 15 случајева, укинуо решења нижестепених судова и вратио им предмет на поново суђење. Усвојене ревизије су, као разлог за изјављивање, углавном имале погрешну примену материјалног права, због тога што је чињенично стање било погрешно или непотпуно утврђено.⁶⁹

Преосталих 10 случајева, од укупно 151 обрађеног предмета, налази се још у фази решавања.⁷⁰

Истражена пракса Врховног суда Србије је, поред осталог, показала и то да се правна заштита наследноправних овлашћења, у већини случајева, остварује у разумном року, који у просеку износи нешто мање од две године, рачунајући то време од тренутка када је првостепени суд донео решење о наслеђивању до тренутка када је Врховни суд Србије одлучио о ревизији.⁷¹ Од тог правила постоје, додуше ретки, изузеци, али они су пре резултат недостатка процесне иницијативе учесника оставинског поступка за предузимањем одређених процесних радњи, а не деловања самих судова.⁷²

б) Захтев за заштиту законитости

Изјављивањем захтева за заштиту законитости јавни тужилац отвара пут евентуалној корекцији правноснажног мериторног решења, без обзира на то да ли је оно донето у првостепеном или другостепеном поступку.

66 Видети нпр. решења Врховног суда Србије под бројем: Рев. 4575702 и Рев. 1925/05. Извор: Архива Врховног суда Србије.

67 Видети нпр. решења Врховног суда Србије под бројем: Рев. 1136/02 и Рев. 1781/03. Извор: Архива Врховног суда Србије.

68 Видети нпр. решење Врховног суда Србије под ознаком: Рев. 1925/05. Извор: Архива Врховног суда Србије.

69 Видети нпр. решења Врховног суда Србије под бројем: Рев. 1378/02; Рев. 4464/03; Рев. 2440/04. Извор: Архива Врховног суда Србије.

70 Видети нпр. предмете под ознаком: Рев. 2491/06; Рев. 909/07; Рев. 976/07.

71 Реалније и потпуније стање ствари у погледу временског периода у коме се остварују наследноправна овлашћења постигло би се уколико би се за кључну тачку узео тренутак покретања оставинског поступак. Међутим, ми нисмо били у могућности да овај податак сазнамо из списка предмета Врховног суда Србије.

72 У том правцу видети, примера ради, предмете (под ознаком: Рев. 308/03; Рев. 1741/05; Рев. 1013/06) који су временски обухватили период од четири и више година.

ИЗГРАДЊА ПРАВНОГ СИСТЕМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Попут ревизије, ни захтев за заштиту законитости није регулисан ЗВПРС, већ само одредбама ЗПП,⁷³ али је њихова примена против одговарајућих одлука оставинског суда могућа на основу чл. 30, ст. 2 ЗВПРС.

За разлику од ранијег ЗПП, нови Закон о парничној процедури сада дозвољава и самом учеснику оставинског поступка који је предложио јавном тужиоцу изјављивање овог ванредног правног лека, да то сам учини, ако јавни тужилац не подигне захтев за заштиту законитости.⁷⁴

Захтев за заштиту законитости је преклузиван ванредни правни лек који се може изјавити у року од три месеца. Тај рок различито почиње да тече, зависно од тога да ли се овај ванредни правни лек изјављује против првостепеног решења, против кога није била изјављена жалба, против другостепене одлуке против које није изјављена ревизија или против другостепеног решења против кога је изјављена ревизија.⁷⁵

Нови ЗПП, у односу на ранији законски текст, редуцирао је разлоге за изјављивање овог ванредног правног лека само на битну повреду одредаба парничног поступка која се састоји у томе да је суд засновао своју одлуку на недозвољеним располагањима учесника оставинског поступка (нпр. странка је опозвала је дату наследничку изјаву, или уколико је, због спора о чињеницама, покренут парнични поступак, а она је пропустила да одговори на тужбу да би се стекли услови за доношење пресуде због пропуштања).⁷⁶

Истражујући праксу Врховног суда Србије, у периоду од 2002. до маја 2007. године, пронашли смо два предмета у којима је разматрана допуштеност и основаност захтева за заштиту законитости. У једном случају Врховни суд Србије је, решавајући по овом ванредном правном леку, донео решење о одбацивању захтева за заштиту законитости, као недозвољеног, зато што га је изјавило лице које није адвокат.⁷⁷ У другом случају захтев за заштиту законитости је усвојен, укинута су решења првостепеног и другостепеног суда и предмет враћен на поновно одлучивање, због повреде одредаба ЗВПРС.⁷⁸

⁷³ Видети чл. 413-421 ЗПП.

⁷⁴ Видети чл. 418 ЗПП.

⁷⁵ Видети чл. 413 ЗПП.

⁷⁶ Упоредити чл. 417 новог ЗПП са чл. 404 ранијег ЗПП.

⁷⁷ Видети решење Врховног суда Србије под бројем, СГЗЗ. 1127/06. Извор: Архива Врховног суда Србије.

⁷⁸ Видети решење Врховног суда Србије под бројем, ГЗЗ. 453/03. Извор: Архива Врховног суда Србије.

в) Директна ревизија

Нови ЗПП регулише жалбу са алтернативним предлогом за ревизијско одлучивање као ванредни правни лек (директна ревизија),⁷⁹ која би могла на основу чл. 30, ст. 2 ЗВПРС бити примењена и на простепене мериторне одлуке оставинског суда.

Интенција законодавца јесте да се употребом овог ванредног правног лека омогући суђење у разумном року и спречи дуплирање поступка контроле законитости, "прескакањем" жалбе као редовног правног лека.⁸⁰

Употреба директне ревизије могућа је ако су испуњени одређени услови: уколико је жалба благовремено изјављена, ако је у њој истакнут алтернативни предлог за ревизијско одлучивање, ако о томе постоји сагласност друге странке, уколико је у конкретном случају ревизија допуштена и ако постоје разлози за њено изјављивање.

Директна ревизија се може, против мериторне одлуке оставинског суда, изјавити због погрешне примене материјалног права и недозвољене диспозиције странака,⁸¹ у року од 15 дана од достављања првостепеног решења.

На основу доступних и анализираних случајева из праксе Врховног суда Србије могли смо видети да се овај ванредни правни лек није до сада користио у сфери наслеђивања. Разлоге за то, вероватно, треба тражити у релативно кратком временском периоду примене ЗПП, али и чињеници да се у пракси "не потеже" често питање материјално-правне исправности и законитости одређене одлуке. Не мању препреку у примени овог ванредног правног лека представља и обавезно законско заступање странака.⁸²

Закључна разматрања

Контрола законитости правноснажних мериторних одлука судова у оставинским стварима остварује се применом: наследноправних захтева после правноснажности решења о наслеђивању, неблаговремене жалбе, ревизије, захтева за заштиту законитости и директне ревизије.

79 Видети чл 389-393 ЗПП.

80 О правној природи овог ванредног правног лека детаљније видети код: Г. Станковић, Новине у грађанском процесном праву, Ниш, 2005, стр. 60.

81 Видети чл. 389, ст. 2 ЗПП.

82 О томе опширније видети код Г. Станковић, Грађанско процесно право, издање уџбеника из 2007.. године, стр. 504-505.

ИЗГРАДЊА ПРАВНОГ СИСТЕМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Будући да систем ванредних правних лекова у сфери поступка за расправљање заоставштине (али и целокупне ванпарничне процедуре) није регулисан као јединствена целина у ЗВПРС, потребно је, ради лакшег сналажења оних субјеката који сматрају да им је наследноправно овлашћење повређено у првој или другој инстанци, нормирати све ванредне правне лекове који се могу истаћи против правноснажног решења у оставинским стварима.

Успешност правне заштите наследноправних овлашћења, поред осталог, подразумева и постојање довољно јасних и прецизних решења, како за оне који их примењују, тако и за оне субјекте чији се интереси непосредно тангирају. Управо због тога, потребно је у погледу неблаговремене жалбе одредити: шта подразумева правни стандард "важни разлози", да ли се она може изјавити против декларативних одлука какво је и решење о наслеђивању, ко одлучује о њој и рок у коме се она може изјавити.

Виши ниво и квалитетнија заштита наследноправних овлашћења путем ванредних правних лекова може бити остварена: уколико се доведу у склад процесно-правна правила о односу наследника који се одрекао наслеђа, према накнадно пронађеном делу заоставштине, са основним начелима нашег наследноправног уређења и одговарајућим одредбама ЗНРС, ако се потврди и гарантује законом могућност накнадног остварења наследноправних овлашћења учесника оставинског поступка, који су због спора о одређеним чињеничним питањима били или требали да буду упућени на парницу и уколико се дозволи понављање оставинског поступка, када су испуњени услови за то по правилима парничне процедуре.

Истражена пракса Врховног суда Србије, Општинског и Округног суда у Нишу, за период од 2002. године до маја 2007. године, показала је да у примени ванредних правних лекова против правноснажног решења о наслеђивању предњачи ревизија, док се захтев за заштиту законитости и наследноправни захтеви после правноснажности решења о наслеђивању ређе јављају у пракси. Неблаговремену жалбу провостепени и другостепени суд не препознају као ванредни правни лек, већ, поштујући правила ЗПП, њу одбацују. Директна ревизија за сада нема примену у оставинским предметима.

Истраживања су, осим тога показала да је Врховни суд Србије, поступајући по ревизији, у релативно малом броју случајева усвојио овај ванредни правни лек у односу на одбачене и одбијене ревизије.

Оно што је посебно алармантно, јер указује на недозвољено низак степен успешне правне заштите учесника оставинског поступка, јесте да је велики број ревизија одбачен управо због тога што није била утврђена вредност заоставштине током поступка за расправљање заоставштине, што је била изјављена против одлука против којих се уопште није могла изјавити и што ревизију није изјавио адвокат. Разлоге за овакво стање треба тражити у очигледно неприхватљивом решењу о, начелно, необавезном попису и процени заоставштине и недовољној упућености оних који траже правну заштиту у механизам ванредних правних лекова.

Оно што је, свакако, за похвалу јесте да је у већини случајева, у којима је Врховни суд Србије решавао по ревизији, испоштован принцип о суђењу у разумном року, а да су спорадични случајеви дугог трајања поступака за расправљање заоставштине, у сва три стадијума, заправо, последица недостатка иницијативе појединих учесника оставинског поступак за предузимањем одређених процесних радњи.

Prof. Nataša Stojanović, LL.D
Associate Professor
Faculty of law, University of Niš

**EXTRAORDINARY LEGAL REMEDIES IN THE PROBATE
PROCEDURE IN THE FUNCTION OF EXERCISING THE RIGHT TO
A LEGAL REMEDY**

Summary

The probate procedure is initiated and carried out *ex officio* for the purpose of establishing legal effects in succession after a person's death, as well as for determining the measures for protecting the succession estate and securing the participants' rights. In principle, this special method of legal protection offers sufficient possibility and guarantees to yield effect and make a lawful decision. Despite the careful consideration of facts and examination of evidence, either those presented by the interested parties or those personally obtained (on the successors, the contents and the scope of their rights, the scope of the succession estate, etc), the probate court may slip into some procedural irregularity both in the course of the probate proceeding or while reaching the judicial decision. The "mistakes" of the court may be rectified by claiming both ordinary legal remedies and extraordinary legal remedies. This right is also guaranteed in the new Constitution of the Republic of Serbia (Art. 36, p.2) to all the participants in the probate procedure.

The subject matter of this paper are the extraordinary legal remedies which may be claimed against a decision reached in the course of the probate procedure. The author's observation is primarily focused on the practice of probate courts and practical application of these legal remedies, which are an integral and indivisible part of the unified system of legal protection.

The aim of this paper is to analyze the judicial practice and to consider how these legal remedies are applied in succession law, the scope of applicability of extraordinary legal remedies in probate procedure, the most frequent reasons for claiming these remedies, the exercise of the right to a trial within a reasonable time, and the degree of legal protection of succession rights which can be achieved by these legal remedies.

